

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВОГО САДІВНИЦТВА УКРАЇНИ

Л.О.Барабаш, кандидат економічних наук
Інститут садівництва УААН

Проаналізовано сучасний стан і визначено основні організаційно-економічні чинники розвитку та ефективного функціонування промислового садівництва України.

Ключові слова: промислове садівництво, конкурентоспроможна плодоягідна продукція, сталий розвиток.

Вступ. З входженням України до Світової організації торгівлі (СОТ) кардинально змінюються організаційно-економічні основи влаштування та ведення вітчизняного садівництва. Одним із позитивів для галузі від вступу до СОТ є лібералізація доступу до зовнішніх ринків. Поряд з цим все більше зростатиме ризик експансії садівницької продукції з інших країн, і окремі вітчизняні виробники плодів і ягід можуть виявитися не готовими до жорсткої міжнародної конкуренції. Тому виняткової важливості набуває проблема виробництва конкурентоспроможної плодоягідної продукції за якістю і собівартістю.

Дослідженню різних аспектів розвитку і функціонування галузі садівництва в ринкових умовах присвячено роботи О.Ю.Єрмакова, В.А.Рулєва, О.М.Шестопаля, А.І.Шумейка та ін. Разом з тим, питання розвитку і ефективного функціонування галузі на інноваційній основі та обґрунтування відповідних пропозицій і надалі залишаються актуальними як в науковому, так і в практичному плані.

Постановка завдання. Метою статті є визначення комплексу основних організаційно-економічних чинників підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу вітчизняного садівництва в сучасних економічних умовах.

Результати дослідження. Оцінюючи сучасний стан промислового садівництва України, з погляду вимог ринку, доводиться, на жаль, констатувати, що галузь при сприятливих

ґрунтово-кліматичних умовах для експортного спрямування за більшістю показників не може конкурувати з європейськими країнами. В середньому за останні три роки імпортні поставки свіжих плодів і ягід перевищують експортні майже у 18,6 разів. У 2008 р. до України було імпортовано 1020,9 тис. тонн, що на 33,6 тис. т більше, ніж у попередньому, а експорт збільшився лише на 8,4 тис. і склав 63,8 тис. т.

У сільськогосподарських підприємствах через стрімке зменшення площ садів у плодоносному віці (з 305,6 тис. га у 1991-1995 рр. до 171,0 у 2001-2005 рр. та 96,8 тис. у 2006-2008 рр.) та низької врожайності насаджень (13-20 ц/га) постійно знижується виробництво плодоягідної продукції. Так, якщо в 1991-1995 рр. було вирощено 510,8 тис. т плодів та ягід, 2001-2005 рр. – 225,8, то у 2006-2008 рр. – 188,6 тис. т.

Зростання врожайності у сільськогосподарських підприємствах у 2008 р. до 26,5 ц/га обумовило збільшення валового збору плодів і ягід, який склав 231,7 тис. т. Але основними їх виробниками, як і в попередні роки, залишаються господарства населення – 1272,5 тис. т, або 85% валового збору, хоча в них досить обмежені можливості для виробництва саме високотоварної конкурентоспроможної плодоягідної продукції, головним чином, внаслідок відсутності умов, необхідних для застосування прогресивних технологій.

Через низький платоспроможний попит населення, диспаритет цін на продукцію саду і промислові вироби, відсутність у більшості садівницьких господарств обігових коштів та недоступність для них банківських кредитів, що спричиняє порушення технологій виробництва плодів і ягід і неможливість своєчасного оновлення породно-сортового складу насаджень, садівнича галузь країни характеризується низькою ефективністю, і проблема підвищення її конкурентоспроможності є однією з найгостріших.

Вихід з кризового стану, в якому опинилося вітчизняне плодівництво, можливий за умови його всебічної інтенсифікації на інноваційній основі та оптимального поєднання еконо-

мічних і природних факторів виробництва. Основні завдання і заходи щодо розвитку та високоефективного функціонування галузі визначено фахівцями Інституту садівництва УААН у Галузевій програмі розвитку садівництва в Україні до 2025 року, затвердженій наказом Міністерства аграрної політики України та Української академії аграрних наук № 4444/74 від 21.07.2008, у розробці якої автор статті брала безпосередню участь [1].

Стратегічною метою розвитку галузі має бути:

- стабілізація та подальше збільшення виробництва плодів і ягід;
- насичення внутрішнього продовольчого ринку конкурентоспроможними продуктами та радикальне розширення їх експорту;
- розширення виробництва екологічно чистої продукції шляхом переходу від індустріально-хімічних методів ведення господарства до біологічних;
- підвищення інтенсивності господарювання через удосконалення технологій та організацію виробництва на основі використання досягнень науки й передового досвіду.

У забезпеченні сталого розвитку садівництва в країні провідна роль повинна належати державному регулюванню ринку плодів і ягід через законодавчу базу та економічний механізм планування. В цілому політика держави в цій галузі повинна бути спрямована на розвиток великотоварного спеціалізованого виробництва. На цьому наголошують в своїх працях О.Ю.Єрмаков, В.А.Рудьєв, О.М.Шестопад та інші [2-4].

Фінансове забезпечення розвитку садівництва на інноваційній основі вимагає системного формування стабільних джерел інвестицій на створення (відтворення) багаторічних насаджень, серед яких основними мають бути внутрішньогалузеві нагромадження, пільгові банківські кредити на створення інтенсивних садів, іноземні та приватні інвестиції, формування амортизаційного фонду (на основі амортизаційних відрахувань з балансової вартості багаторічних насаджень). Поряд з фіскальним (податковим) методом амортизації назріла потреба відновити хоча б на 15-20 років систему пропорційної аморти-

зації цих основних засобів виробництва за нормами, що встановлені в 1991 році та найповніше відповідають теоретичним засадам відтворення вказаного основного капіталу [4].

Залучення іноземних інвестицій необхідно активізувати через створення спільних підприємств. В результаті їх діяльності, спрямованої на виробництво та промислову переробку плодів і ягід, відбувається значне надходження коштів для створення сировинних зон. Це також стосується оренди багаторічних насаджень промисловими підприємствами.

Необхідне якнайповніше використання наявного інституційного середовища, зокрема чинних державних норм і нормативів тощо у справі виробництва та реалізації плодоягідної продукції та посилення державного протекціонізму розвитку галузі через низку законодавчих актів, зокрема схвалення закону про садівництво, збереження дії 1%-го збору від реалізації алкогольних напоїв і пива на створення плодкових і ягідних насаджень. Так, за рахунок цього збору у 2008 р. сільськогосподарським підприємствам було відшкодовано витрати на створення 3476 га плодоягідних насаджень, будівництво краплинного зрошення на площі 1935 га та встановлення шпалери на 1495 га, у 2007 р. відповідно – 3880 га, 2630 га та 1425 га.

Останніми роками внаслідок реформ в аграрній сфері країни в галузі активно розвивається різноукладність на основі приватизації землі та майна. Основу промислового садівництва країни складають спеціалізовані садівницькі підприємства, реформовані в господарські товариства, в яких сконцентровано 55,5% площ плодоягідних насаджень всіх сільськогосподарських підприємств. Вони найбільш пристосовані до ринкових умов, інтеграційних процесів та створення спільних підприємств з іноземними інвесторами. В сільськогосподарських кооперативах знаходиться 6,7% площ, приватних підприємствах – 11,7, у фермерських господарствах – 8,8, державних підприємствах – 13,2%.

Отже, є можливості формувати в садівництві різні типи великотоварних підприємств на основі приватної власності, які спрямовані на поглиблення спеціалізації виробництва,

розвиток ефективних форм агропромислової інтеграції, виробничої кооперації, формування належної виробничої і ринкової інфраструктури. Перспективними будуть великі спеціалізовані підприємства з площами насаджень 500-600 га, створені переважно за рахунок залучення значних інвестицій, та фермерські господарства і приватні підприємства з площею насаджень 15-20 га, які з метою ефективного використання техніки, виробничих споруд кооперуватимуться між собою.

Для розвитку промислового садівництва необхідне поєднання організаційно-економічних чинників з технічними та технологічними. Тому головними напрямками поліпшення використання наявних ресурсів садівничих господарств і біокліматичного потенціалу регіонів є впровадження інтенсивних ресурсозберігаючих технологій вирощування плодоягідних культур, розширення мережі підприємств спеціалізованих на виробництві плодів та ягід, удосконалення зонального розміщення садів, поліпшення структури породного і сортового складу насаджень, розширення переробки і зберігання продукції в місцях її вирощування, розвиток розсадницької бази для виробництва оздоровленого садивного матеріалу тощо.

Висновки. Таким чином, в умовах сучасної глобалізації світової економіки, вступу України в СОТ і загострення конкуренції між виробниками садівничої продукції лише комплексна дія організаційно-економічних і технологічних факторів забезпечить значне підвищення ефективності плодівництва, завдяки чому вітчизняні плоди і ягоди будуть цілком конкурентоспроможними на світовому ринку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Галузева програма розвитку садівництва України на період до 2025 року. — К., 2008. — 76 с.

2. Ермаков А. Е. Развитие и эффективность садоводческих предприятий разных форм хозяйствования / Ермаков А. Е. — К., 1997. — 292 с.

3. Рульев В. А. Конкурентоспроможність плодів і ягід / Рульев В. А. — Мелітополь: ТОВ «Видавничий будинок ММД», 2007. — 315 с.

4. Шестопаль О. М. Теоретико-методологічні основи (нова парадигма) та складові Національної програми поступу промислового садівництва України: макрогалузевий аспект / Шестопаль О. М., Кондратенко П. В., Барабаш Л. О. — К.: ННЦ ІАЕ, 2008. — 140 с.